

SUZANA TODORVIĆ

OSNOVNA SLOVNICA MILJSKEGA ISTRSKOBENEŠKEGA GOVORA: GLAGOLSKI ČASI IN IZBRANE GLAGOLSKE OBLIKE

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.26.2.05](https://doi.org/10.3986/JZ.26.2.05)

V prispevku so prikazane glagolske oblike, ki jih govorce miljske istrobeneščine uporabljajo v vsakodnevni komunikaciji. Za posamezne načine upovedovanja prikazujemo spregatve pomožnih glagolov *'ešer* 'biti' in *ʔa'ver* 'imeti' ter spregatvene vzorce za pravilne glagole s končnicami *-ar*, *-er* in *-ir*. Pravila rabe miljskih glagolskih oblik so podobna pravilom, ki jih narekuje italijanska slovnica, izvzemši rabo konjunktiva in pogojnika, predvsem pri tako imenovanem hipotetičnem dogodku.

Ključne besede: miljski narečni govor, istrskobeneško narečje, glagolski časi, glagolske oblike, dialektološka raziskava

A Short Grammar of the Muggia Vernacular: Verb Tenses and Selected Verb Forms

This article presents the verb forms that speakers of the Muggia Istrian-Venetian dialect use in everyday communication. Presented are the conjugations of the auxiliary verbs *'ešer* 'be' and *ʔa'ver* 'have' for individual forms of verbalization and the conjugation patterns for regular verbs ending in *-ar*, *-er*, and *-ir*. The rules for using the Muggia dialect verb forms are similar to those dictated by Italian grammar, except for the subjunctive and conditional, especially in relation to hypothetical events.

Keywords: Muggia vernacular, Istrian-Venetian dialect, verb tenses, verb forms, dialectological study

1 UVOD

V italijanskem istrskem mestecu Milje (Muggia) domačini poleg knjižne in standardne italijanščine govorijo tudi istrskobeneško narečje, ki spada v italijansko beneško narečno skupino. Italijanski jezikoslovec Alberto Zamboni (1979: 18–19) je beneščino, ki jo govorijo v Istri, Kvarnerju, Dalmaciji, na robu furlanskega območja in vzdolž obalnega pasu – tj. na območju italijanskih krajev Videm (Udine), Palmanova, Spilimbergo, Codroipo, Gorica (Gorizia), Trst (Trieste), Milje (Muggia) –, uvrstil v skupino kolonialnih beneških govorov (it. *veneto coloniale*). Jezikoslovec Gianfranco Folea (1968–1970: 331–376) pa je jezik, ki so ga Benečani ob koncu srednjega veka s svojo politično ekspanzijo razširili v omenjenih regijah, označil kot *veneziano »de là da mar«* 'benečanščina na drugi strani morja'.

Istrskobeneško narečje je bilo do konca druge svetovne vojne glavni sporazumevalni jezik vseh Istranov; domačini slovanskih korenin, ki so sicer v zaledju obalnih mest vselej govorili le narečje slovanskega izvora, so bili večinoma dvojezični, saj je bilo zanje znanje istrobeneščine in tržaške italijanščine ključno pri

trgovanju z meščanskim prebivalstvom. V mestih, kamor so se odpravljali zelo pogosto, so namreč prodajali kmečke in druge pridelke. Zaradi intenzivnih stikov z Istrani romanskih korenin so še danes v slovanskih istrskih narečjih prisotni številni starejši in mlajši romanizmi. Meščansko (istrskobeneško govoreče) prebivalstvo je bilo večinoma enojezično, njihovo narečje pa je zaradi dominantne vloge več stoletij ohranjalo višji sociolingvistični položaj. Po drugi svetovni vojni, ko je istrska mesta zapustilo devetdeset odstotkov Istranov italijanskega rodu, je istrobeneščina izgubila znatno število svojih govorcev. Danes jo v formalnih in neformalnih govornih položajih v vsakdanji rabi ohranjajo pripadniki italijanske narodne skupnosti. Istrskobeneško govorno območje vključuje mesto Milje, slovenski obalni pas z neposrednim zaledjem ter vzhodno in zahodno obalo hrvaške Istre (Todorović 2019: 86).

Miljčani, ki svojemu današnjemu narečju pravijo *muje'žan*, sebi pa *muje'žani*, so pred beneško nadvlado govorili jezik ladinskega tipa (Filipi 1993: 275–284). Podatke o zgodovini Milj in njihovem narečju smo objavili v članku Osnovna slovnica miljskega istrskobeneškega govora: od fonemskega sestava do zaimkov (Todorović 2019b).

Milje so edino italijansko mesto, kjer domačini govorijo istrsko različico italijanskega beneškega narečja; za Trst, ki ne leži na istrskem polotoku, je značilna tržaška italijanščina.¹ Ta se od istrobeneščine razlikuje predvsem po številu prevzetih slovenizmov, širini/ožini naglašanih samoglasnikov *e* in *o* ter izgovarjavi fonemov *s* in *c* ter *ž* in *z* (na primer v Miljah *'reča* 'uho', *'panša* 'trebuh', *žo'yatolo* 'igrača', v Trstu *'reča*, *'panca*, *zo'yatolo*).² Omenjene fonetične posebnosti smo zasledili tudi v krajih Bertoki in Hrvatini,³ kjer domačini romanskih korenin⁴ govorijo različico beneščine, ki so jo oblikovali po vzoru tržaške italijanščine. Tukajšnji prebivalci so bili namreč v preteklosti močno povezani s Trstom; tu so pogosto našli zaposlitev in prodajali kmečke pridelke, saj si Koper z domačimi izdelki oskrbovali *paolani* – kmetje, ki so živeli v mestu, a so vsak hodili obdelovat zemljo na koprsko podeželje.

2 METODOLOŠKI PRISTOP IN NAČIN PRIKAZOVANJA PODATKOV

Gradivo za pripravo pričujočega prispevka smo pridobili med narečjeslovno raziskavo, ki smo jo opravili v Miljah v drugi polovici leta 2018 (prim. Todorović 2019b). Informante smo spodbujali k prostemu govorjenju o dogodkih, umeščenih v sedanjost, razširjeno sedanjost, preteklost, prihodnost in zunajčasovnost. Na osnovi pridobljenega korpusa smo prišli do nabora rab glagolskih časov, za katere smo skušali prepoznati osnovna pravila rabe. Pri interpretaciji slednjih smo se oprli na aktualno

1 Tudi to narečje uvrščamo v beneško narečno skupino.

2 Neobjavljeno gradivo, ki ga hrani avtorica monografije.

3 Oba kraja spadata v Mestno občino Koper.

4 V obeh krajih živijo tudi Istrani slovenskih korenin, ki govorijo rižansko podnarečje.

italijansko slovnico (Dardano – Trifone 2013). Posnete pogovore in pripovedi smo transkribirali⁵ s slovenskimi in italijanskimi fonetičnimi znaki, ki smo jim dodali znake *š* – fonem med mehčanim in mehkim *š* (*'ešer* ‘biti’), *ž* – fonem med mehčanim in mehkim *ž* (*'ku'žir* ‘šivati’) in *č* – fonem med *č* in *ć* (*'cor* ‘vzeti’).

Narečni govorci, ki so sodelovali pri raziskavi, so bili:⁶

- Franco Stener, rojen 18. junija 1952
- Marco Stener, rojen 24. julija 1958
- Sergio Norbedo, rojen 31. avgusta 1955
- Lucilla Ugo, rojena 24. septembra 1938
- Francesco Russignan, rojen 18. junija 1940

3 MILJSKI GLAGOLSKI ČASI IN IZBRANE GLAGOLSKE OBLIKE

Miljska istrobeneščina pozna, tako kot knjižna italijanščina, štiri glagolske naklone – povedni, vezalni, pogojni in velelni naklon (it. *indicativo*, *congiuntivo*, *condizionale* in *imperativo*) s sledečimi glagolskimi časi in glagolskimi oblikami: sedanjik, sedanjik konjunktiva, prihodnjik, sestavljeni prihodnjik, perfekt, perfekt konjunktiva, imperfekt, imperfekt konjunktiva, predpreteklik, predpreteklik konjunktiva, sedanji pogojnik, pretekli pogojnik, velelnik, gerundij, pretekli gerundij. Glagolski časi so lahko enostavni (na primer sedanjik – *lavoro* ‘delam’) ali sestavljeni, tj. tvorjeni iz spreganega pomožnega glagola in preteklega participa (na primer sestavljeni prihodnjik – *avrò lavorato* ‘bom delal’ itd.).

Pri prikazovanju miljskih glagolskih časov smo se oprli na sistem, ki smo ga uporabili za opis slovnčnih posebnosti drugih istrskobeneških govorov, in sicer koprškega, izolskega, piranskega (prim. Todorović 2016: 193–253), hrvatinskega (Todorović 2017: 207–226) in bertoškega (Todorović 2018: 245–264) govora.

Pri opisu rabe enostavnih glagolskih časov smo v nadaljevanju navedli spregatve pomožnih glagolov *biti* in *imeti*, tj. *'ešer* in *'a'ver*, ter pravih glagolov z nedoločniškimi končnicami *-ar*, *-er* in *-ir*; pri razlagi sestavljenih glagolskih časov smo poleg rabe prikazali tudi njihovo tvorbo. Slednjo smo predstavili tudi za pretekli deležnik, velelnik, gerundij in pretekli gerundij. Za vse oblike smo zapisali več primerov iz narečja.

3.1 Sedanjik

S sedanjikom (it. *presente indicativo*) istrskobeneško govoreči Miljčani upovedujejo dejanja, aktualna v trenutku pripovedovanja, na primer *Mi 'ležo el 'gor'nal* ‘Berem časopis’, in tista, ki se bodo zgodila v prihodnosti, na primer *Do'man 'vado in'ru'mar i 'kaki* ‘Jutri grem pobirat kakije’.

⁵ Zvočne posnetke hrani avtorica članka.

⁶ Od narečnih govorcev smo dobili dovoljenje za objavo podatkov.

Omenjeni glagolski čas uporabljajo tudi za opisovanje preteklih dogodkov (historični sedanjik), na primer *'Ela la 'šalta 'fōra 'dala fi'neštra, la 'vara še k'wal-ke'dun la 'vedi e la 'kori drijō'man 'vija* ‘Ona skoči skozi okno, pogleda, če jo kdo vidi, in takoj steče proč’, in za dejanja v zunajčasovnosti, kot v večnih resnicah, pregovorih, na primer *'La ma'dona kande'lora še la v'jen kol 'šol e 'bora de lin'verno 'šemo 'fōra, še la v'jen ko p'jova e 'vento de lin'verno 'šemo 'dentro ...* ‘Če pride svečnica s soncem in burjo, zime ne bo več, če pa pride z dežjem in vetrom, smo še sredi zime’.

Pomožna glagola se spregata takole:

osebni zaimек	'ešer 'biti'	γa'ver 'imeti'
<i>mi</i>	<i>šon</i>	<i>γo</i>
<i>ti ti</i>	<i>šon</i>	<i>γa</i>
<i>lu el</i>	<i>že</i>	<i>γa</i>
<i>'ela la</i>	<i>že</i>	<i>γa</i>
<i>nu'altri^{6a}</i>	<i>'šemo</i>	<i>γa'vemo</i>
<i>vu'altri^{6b}</i>	<i>še</i>	<i>γa've</i>
<i>'lori i</i>	<i>že</i>	<i>γa</i>
<i>'lore le</i>	<i>že</i>	<i>γa</i>

	-ar <i>špe'tar 'čakati'</i>	-er <i>be'ver 'piti'</i>	-ir <i>dor'mir 'spati'</i>
<i>mi</i>	<i>š'pēto</i>	<i>'bēvo</i>	<i>'dormo</i>
<i>ti ti</i>	<i>š'pēti</i>	<i>'bēvi</i>	<i>'dormi</i>
<i>lu el</i>	<i>š'pēta</i>	<i>'bēvi</i>	<i>'dormi</i>
<i>'ela la</i>	<i>š'pēta</i>	<i>'bēvi</i>	<i>'dormi</i>
<i>nu'altri</i>	<i>špe'tēmo</i>	<i>be'vemo</i>	<i>dor'mimo</i>
<i>vu'altri</i>	<i>špe'tē</i>	<i>be've</i>	<i>dor'mi</i>
<i>'lori i</i>	<i>š'pēta</i>	<i>'bēvi</i>	<i>'dormi</i>
<i>'lore le</i>	<i>š'pēta</i>	<i>'bēvi</i>	<i>'dormi</i>

Modalni glagoli in drugi glagoli, spregani v sedanjiku:

- *ša'ver 'vedeti, znati'* (*šo, ša, ša, ša'vemo, ša've, ša*)
- *vo'ler 'želeti'* (*'vojo, 'vol, vol, vol'emo, vol'le, 'vol*)
- *po'der 'moči'* (*'pošo, 'pol, 'pol, po'demo, po'de, 'pol*)
- *do'ver 'morati'* (*'dēvo, 'dēvi, 'dēvi, do'vemo, do've, 'dēvi*)
- *š'tar 'stati, počutiti'* (*š'tayo, š'tayi, š'ta, š'tēmo, š'te, š'ta*)
- *an'dar 'iti'* (*'vado, 'vadi, 'va, an'demo, an'de, 'va*)
- *dir 'reči'* (*'diyo, 'diži, 'diži, di'žemo, di'že, 'diži*)
- *čor 'vzeti'* (*'čoyo, 'čoli, 'čol, čo'lemo, čo'le, 'čol*)

6a Tudi *nu* in *noj'altri*.

6b Tudi *vu* in *voj'altri*.

3.2 Sedanjik konjunktiva

Sedanjik konjunktiva nekateri istrskobeneški govorniki uporabljajo za izražanje želje, dvoma, težnje, nestrinjanja, mnenja in podobno. Raba tega glagolskega časa je med Miljčani razmeroma redka, za istodobna dejanja v sedanjosti namreč večinoma uporabljajo običajni sedanjik.

Primeri: *'Mi no 'son ši'kuro ke 'Elda la 'ɣabi* (sedanjik konjunktiva) *un la'vɔr*, *Mi no 'son ši'kuro ke 'Elda la 'ɣa* (sedanjik) *un la'vɔr* 'Nisem prepričan, da ima Elda službo'.

Pomožna glagola se spregata takole:

	<i>'ešer 'biti'</i>	<i>ɣa'ver 'imeti'</i>
<i>mi</i>	<i>'šija</i>	<i>'ɣabjo</i>
<i>ti ti</i>	<i>'šija</i>	<i>'ɣabi</i>
<i>lu el</i>	<i>'šija</i>	<i>'ɣabi</i>
<i>'ela la</i>	<i>'šija</i>	<i>'ɣabi</i>
<i>nu'altri</i>	<i>'šemo</i>	<i>'ɣabimo</i>
<i>vu'altri</i>	<i>'še</i>	<i>ɣa've</i>
<i>'lori i</i>	<i>'šija</i>	<i>'ɣabi</i>
<i>'lore le</i>	<i>'šija</i>	<i>'ɣabi</i>

3.3 Prihodnjik

Miljčani s prihodnjikom (it. *futuro semplice*) napovedujejo dejanja, ki se bodo uresničila v prihodnosti, na primer *Do'man parla'ro 'kon k'wel fara'buto* 'Jutri bom govoril s tisto barabo'

	<i>'ešer 'biti'</i>	<i>ɣa'ver 'imeti'</i>
<i>mi</i>	<i>ša'ro</i>	<i>ɣava'ro</i>
<i>ti ti</i>	<i>ša'ra</i>	<i>ɣava'ra</i>
<i>lu el</i>	<i>ša'ra</i>	<i>ɣava'ra</i>
<i>'ela la</i>	<i>ša'ra</i>	<i>ɣava'ra</i>
<i>nu'altri</i>	<i>ša'rɛmo</i>	<i>ɣava'rɛmo</i>
<i>vu'altri</i>	<i>ša'rɛ</i>	<i>ɣava'rɛ</i>
<i>'lori i</i>	<i>ša'ra</i>	<i>ɣava'ra</i>
<i>'lore le</i>	<i>ša'ra</i>	<i>ɣava'ra</i>

	-ar	-er	-ir
	<i>inyru'mar</i> 'pobirati'	<i>'korer</i> 'teči'	<i>šin'tir</i> 'čutiti, slišati'
<i>mi</i>	<i>inyruma'ro</i>	<i>kore'ro</i>	<i>šinti'ro</i>
<i>ti ti</i>	<i>inyruma'ra</i>	<i>kore'ra</i>	<i>šinti'ra</i>
<i>lu el</i>	<i>inyruma'ra</i>	<i>kore'ra</i>	<i>šinti'ra</i>
<i>'ela la</i>	<i>bala'ra</i>	<i>kore'ra</i>	<i>šinti'ra</i>
<i>nu'altri</i>	<i>inyruma'rëmo</i>	<i>kore'rëmo</i>	<i>šinti'rëmo</i>
<i>vu'altri</i>	<i>inyruma'rë</i>	<i>kore'rë</i>	<i>šinti'rë</i>
<i>'lori i</i>	<i>inyruma'ra</i>	<i>kore'ra</i>	<i>šinti'ra</i>
<i>'lore le</i>	<i>inyruma'ra</i>	<i>kore'ra</i>	<i>šinti'ra</i>

3.4 Sestavljeni prihodnjik

Narečno govoreči iz Milj uporabljajo sestavljeni prihodnjik za prikazovanje zadobnih dejanj glede na neko napovedano dejanje, ki je izraženo s prihodnjikom, na primer *Ko te veña'ra in 'čeža mi ša'ro 'ža 'la* 'Ko boš prišel v cerkev, bom že tam'.

Ta glagolski čas je tvorjen z glagolom *'ešer* 'biti' ali *ya'ver* 'imeti' v prihodnjiku in z ustrezno obliko preteklega deležnika.

3.5 Perfekt

S perfektom (it. *passato prossimo*) govorniki narečja upovedujejo dejanja, ki so se zaključila v preteklosti. Tvorijo ga s pomožnim glagolom *'ešer* 'biti' ali *ya'ver* 'imeti' v sedanjiku in z ustrezno obliko preteklega deležnika.

Obrazila preteklih deležnikov iz glagolov s končnicami *-ar*, *-er* in *-ir*:

- ar** *ta'ka* 'zlepil', *špa'ra* 'ustrelil', *iyru'ma* 'pobral', *šer'ka* 'iskal'
- er** *škri'vešto* (*šk'rito*) 'napisal', *vo'lešto* (*vo'lu*) 'želel', *do'vešto* (*do'vu*) 'moral'
- ir** *vi'nu* 'prišel', *for'bi* 'počistil', *mo'ri* 'umrl'

Ob rabi pomožnega glagola *'ešer* se obrazilo preteklega deležnika prilagaja glede na spol in število, na primer *mi šon par'tido* 'odpotoval sem', *mi šon par'tida* 'odpotovala sem', *'lori i že par'tij* 'odpotovali so', *'lore le že par'tide* 'odpotovale so'; če glagol zahteva rabo pomožnega glagola *ya'ver*, se obrazilo preteklega deležnika ne spreminja, na primer *el ya ba'la* 'plesal je', *'lori i ya ba'la* 'plesali so'.

Navedeno pravilo velja za vse analitično tvorjene glagolske čase, tj. tvorjene z glagolom *biti* ali *imeti* in preteklim deležnikom (sestavljene prihodnjik, perfekt, perfekt konjunktiva, predpreteklik, predpreteklik konjunktiva, pretekli pogojnik, pretekli gerundij) (Todorović 2018: 257).

Primeri: *Go 'perso 'meža jor'nada 'par 'far 'šta 'roba* 'Izgubil sem pol dneva, da bi naredil to stvar', *Ti ya pron'ta la 'tola, ke že 'ora de ma'ñar ...* 'Si pripravil (pripravila) mizo; čas je za obedovanje ...', *La ya 'mešo na blu'žeta 'nova, ke je š'tava p'ropjo ben* 'Oblekla si je bluzico, ki ji je prav pristajala', *Ti ya 'onto 'ben la far'sora, p'rima de 'meterla šul 'foyo?* 'Si dobro naoljil (naoljila) ponev, preden si

jo dala na ogenj?', *'El se ya ma'ča 'duto el viš'tito* 'Umazal si je vso obleko', *'Par el karne'val la ya ku'zi un 'mučo de viš'titi* 'Za pusta je zašila veliko oblek'.

3.6 Perfekt konjunktiva

Perfekt konjunktiva govorce obravnavanega narečja uporabljajo razmeroma redko. Tvorjen je s sedanjikom konjunktiva pomožnih glagolov *'ešer* ali *ya'ver* in preteklim deležnikom, na primer *'Ela la k'redi ke 'el 'šija an'da 'vija* 'Ona misli, da je odšel proč'.

Analiza pridobljenega korpusa je pokazala, da govorce omenjeni glagolski čas nadomeščajo z običajnim perfektom, na primer *'Ela la k'redi ke 'el že an'da 'vija*.

3.7 Imperfekt

Z imperfektom (it. *imperfetto*) narečni govorce upovedujejo istodobna dejanja glede na neki pretekli dogodek, pretekla stanja, ponavljajoče se pretekle dogodke, trajajoča dejanja v preteklosti ter nerealne hipotetične dogodke.

	<i>'ešer</i> 'biti'	<i>ya'ver</i> 'imeti'
<i>mi</i>	<i>'jero</i>	<i>ya'vevo</i>
<i>ti ti</i>	<i>'jeri</i>	<i>ya'vevi</i>
<i>lu el</i>	<i>'jera</i>	<i>ya'veva</i>
<i>'ela la</i>	<i>'jera</i>	<i>ya'veva</i>
<i>nu'altri</i>	<i>'jerimo</i>	<i>ya'vevimo</i>
<i>vu'altri</i>	<i>'jeri</i>	<i>ya'vevi</i>
<i>'lori i</i>	<i>'jera</i>	<i>ya'veva</i>
<i>'lore le</i>	<i>'jera</i>	<i>ya'veva</i>

	-ar <i>š'i'yar</i> 'kričati'	-er <i>'verzer</i> 'odpreti'	-ir <i>vi'ñir</i> 'piti'
<i>mi</i>	<i>š'i'yavo</i>	<i>le'ğevo</i>	<i>vi'ñivo</i>
<i>ti ti</i>	<i>š'i'yavi</i>	<i>le'ğevi</i>	<i>vi'ñivi</i>
<i>lu el</i>	<i>š'i'yava</i>	<i>le'ğeva</i>	<i>vi'ñiva</i>
<i>'ela la</i>	<i>š'i'yava</i>	<i>le'ğeva</i>	<i>vi'ñiva</i>
<i>nu'altri</i>	<i>š'i'yajmo</i>	<i>le'ğejmo</i>	<i>vi'ñivimo</i>
<i>vu'altri</i>	<i>š'i'yavi</i>	<i>le'ğevi</i>	<i>vi'ñivi</i>
<i>'lori i</i>	<i>š'i'yava</i>	<i>le'ğeva</i>	<i>vi'ñiva</i>
<i>'lore le</i>	<i>š'i'yava</i>	<i>le'ğeva</i>	<i>vi'ñiva</i>

Primeri: *Ge 'jera na 'lama de 'akwa e el mu'leto 'jera 'duto kon'tento, 'bateva i 'pije ke 'jera ne'ga 'fin 'šora i ka'vej* 'Tam je bila luža in deček je bil ves vesel, teptal je z nogami, da je bil moker od glave do pete', *El štri'kava ke no lo žve'java ni'anika un 'ton* 'Tako je smrčal, da ga ne bi zbudil niti grom', *Le p'jere 'jera 'dute fru'yade a 'forša de ya'tarle kon la škar'taša, 'akwa e ša'vön* 'Kamni so bili obrabljeni zaradi drgnjenja s krtačo, vodo in milom', *'Jera un 'mučo de 'tole in 'parte la'sade daj*

mura'dori 'Ob strani je bilo veliko ploščic, ki so jih pustili zidarji', *El ya'veva in sp'ala un 'baliyo de štrase* 'Na ramenih je nosil culo s kunjami', *Jero in bote'jin 'dela vende'riyola kwa in 'kale d'rijo el kan'ton e yo 'višto ko la 'koda del 'očo ke el mul'eto ye ya be'ka do šar'ježe* 'Bil sem v trgovini s sadjem in zelenjavo tukaj takoj za vogalom in sem videl mulca, ki ji je vzel dve češnji'.

Z imperfektom (indikativa)⁷ lahko govorci predstavijo tudi pretekle hipotetične dogodke, za upovedovanje katerih italijanska slovnica narekuje strogo rabo (predpreteklika) konjunktiva in (preteklega) pogojnika, na primer knjižno italijansko *Se ci avessero invitato ci saremmo andati volentieri*, miljsko istrskobeneško *Še i ne invitava, an'davimo volent'jeri* 'Če bi nas povabili, bi šli rade volje'.

3.8 Imperfekt konjunktiva

Govorci uporabljajo imperfekt konjunktiva (it. *congiuntivo imperfetto*) predvsem v odvisnih stavkih, če je v glavnem stavku (v sedanjiku, pretekliku ali imperfektu) izražen dvom, želja težnja in podobno, na primer *No k'redo ke el po'desi ajut'larlo* 'Ne verjamem, da bi mu lahko pomagal', *Ma'rija la kre'deva ke Lu'iza le fa'seše k'wešto pja'ser* 'Marija je verjela, da ji bo Luisa naredila to uslugo'.

Imperfekt konjunktiva zasledimo tudi v enostavnih povedih, ki izražajo željo, na primer *Ma'jari 'Marjo ve'niši a 'čorme!* 'Ko bi Marjo le prišel pome!'.

Rabo omenjenega glagolskega časa smo zasledili tudi v pogojnih povedih, v tako imenovanem realnem ali možnem hipotetičnem dogodku. Za tovrstna upovedovanja italijanska slovnica narekuje rabo sedanjega pogojnika v glavnem stavku in imperfekta konjunktiva v odvisniku, na primer *Se avessimo tempo, andremmo con loro*, miljsko istrskobeneško *Še ya'vešimo 'tenpo, anda'rijimo ko 'lori* 'Če bi imeli čas, bi šli z njimi'.

Možni hipotetični dogodek narečni govorci lahko upovejo po vzoru knjižne italijanščine ali s poljubno rabo imperfekta konjunktiva in sedanjega pogojnika tako v glavnem kot v odvisnem stavku, na primer *Še 'ela la vi'niši a lavo'rar in peške'rija, ne aiute'rija 'saj* (imperfekt konjunktiva, sedanji pogojnik), *Še 'ela la ven'rija a lavo'rar in peške'rija, ne ajut'asi 'saj* (sedanji pogojnik, imperfekt konjunktiva), *Še 'ela la vi'niši a lavo'rar in peške'rija, ne ajut'asi 'saj* (imperfekt konjunktiva, imperfekt konjunktiva), *Še 'ela la vene'rija a lavo'rar in peške'rija, ne ajute'rija 'saj* (sedanji pogojnik, sedanji pogojnik) 'Če bi prišla delat v ribarnico, bi nam zelo pomagala'.

7 Raba imperfekta za signaliziranje preteklega hipotetičnega dogodka je značilna tudi za italijanski pogovorni jezik, na primer *Se lo sapevo, te lo dicevo* 'Če bi vedel, bi ti povedal', knjižno italijansko *Se lo avessi saputo, te lo avrei detto*.

	'ešer 'biti'	ɣa'ver 'imeti'
<i>mi</i>	'foši	ɣa'veši
<i>ti ti</i>	'foši	ɣa'veši
<i>lu el</i>	'foši	ɣa'veši
<i>'ela la</i>	'foši	ɣa'veši
<i>nu'altri</i>	'fošimo	ɣa'vešimo
<i>vu'altri</i>	'foši	ɣa'veši
<i>'lori i</i>	'foši	ɣa'veši
<i>'lore le</i>	'foši	ɣa'veši

	-ar <i>škan'par</i> 'bežati'	-er <i>ž'meṭer</i> 'nehati'	-ir <i>ku'žir</i> 'šivati'
<i>mi</i>	<i>škan'paši</i>	<i>žme'teši</i>	<i>ku'žiši</i>
<i>ti ti</i>	<i>škan'paši</i>	<i>žme'teši</i>	<i>ku'žiši</i>
<i>lu el</i>	<i>škan'paši</i>	<i>žme'teši</i>	<i>ku'žiši</i>
<i>'ela la</i>	<i>škan'paši</i>	<i>žme'teši</i>	<i>ku'žiši</i>
<i>nu'altri</i>	<i>škan'pašimo</i>	<i>žme'tešimo</i>	<i>ku'žišimo</i>
<i>vu'altri</i>	<i>škan'paši</i>	<i>žme'teši</i>	<i>ku'žiši</i>
<i>'lori i</i>	<i>škan'paši</i>	<i>žme'teši</i>	<i>ku'žiši</i>
<i>'lore le</i>	<i>škan'paši</i>	<i>žme'teši</i>	<i>ku'žiši</i>

3.9 Predpreteklik

Predpreteklik govorniki uporabljajo, ko opisujejo preddobna dejanja glede na nek ipretekli dogodek, ki je upoveden z imperfektom ali perfektom, na primer *Ma'rija ɣa konp'ra du'te le 'robe par la 'kaža koj 'bori ke ɣe ɣa'veva man'da šu šo'rela ke vi'veva in Ame'rika* 'Marija je kupila vse stvari za hišo z denarjem, ki ji ga je poslala njena sestra, ki je živela v Ameriki'.

Primeri: *'jerano tor'naj* 'so (bili) prišli', *ɣa'veva edu'ka* 'je (bil) vzgojil', *'jerano par'tide*, 'so (bile) odpotovale', *ɣo kape'la* 'sem se (bil) zmotil' in drugo.

3.10 Predpreteklik konjunktiva

Predpreteklik konjunktiva Miljčani uporabljajo za upovedovanje preddobnih dejanj glede na neka pretekla dejanja, izražena z imperfektom ali perfektom, a mora glavni stavek izražati dvom, željo, težnjo, nestrinjanje in podobno, na primer *Me pa'reva ke ti ɣa'veši fi'ka el 'pije intel p'loč p'jen de 'akwa* 'Zdelo se mi je, da si vtaknil nogo v lužo, polno vode'.

Predpreteklik konjunktiva je tvorjen s pomožnim glagolom *'ešer* 'biti' ali *ɣa'ver* 'imeti' v imperfektu konjunktiva in ustrezno obliko preteklega deležnika, na primer *ɣave'si ša'vešto* 'si/sem/je vedel / bi vedel', *'fuši an'da* 'si/sem/je šel / bi šel'.

S tem glagolskim časom in s preteklim pogojnikom, na primer *Še no la 'fuši š'tada 'šenša edu'ka'sjɔn, lu non še ša'rija rab'ja* 'Če ne bi bila neolikana, se on ne bi razjezil', govorniki opisujejo nerealni hipotetični dogodek. Tudi v tem primeru lahko poljubno uporabijo konjunktiv in pogojnik, na primer *Še no la 'fuši š'tada*

'šensa eduka'sjõn, lu non se 'fusi rab'ja; Še no la ša'rija s'tada 'šensa eduka'sjõn, lu non se ša'rija rab'ja.

3.11 Sedanji pogojnik

Miljski sedanji pogojnik narečni govorce uporablja, da bi izrazili svojo željo, namero, nasvet, mnenje in podobno, na primer *Mi di'rija ke fa'ra bel 'tenpo* 'Rekel bi, da bo lepo vreme', *Ša'rija 'ljusto 'dirye 'duto a Lu'iza* 'Prav bi bilo, da bi povedali Luisi', *Vola'rija par'tir ma no yo ni'sun ke me kon'pañi* 'Rada bi odpotovala, a nimam nikogar, ki bi me spremljal'.

Pogosto ga nadomeščajo z imperfektom konjunktiva, in sicer tudi v primerih, v katerih italijanska slovnica zapoveduje rabo sedanjega pogojnika, na primer *Come pittureresti questa camera?*, miljsko istrskobeneško *'Kome ti pitu'raši šta 'kamera?* 'Kako bi ti pobelil to sobo?'

Izpostavili smo že, da govorce s sedanjim pogojnikom in imperfektom opisujejo realni hipotetični dogodek in da ju lahko uporabljajo poljubno, v glavnem in/ali odvisnem stavku.

	'ešer 'biti'	ɣa'ver 'imeti'
<i>mi</i>	<i>ša'rija</i>	<i>ɣava'rija</i>
<i>ti ti</i>	<i>ša'rija</i>	<i>ɣava'rija</i>
<i>lu el</i>	<i>ša'rija</i>	<i>ɣava'rija</i>
<i>'ela la</i>	<i>ša'rija</i>	<i>ɣava'rija</i>
<i>nu'altri</i>	<i>ša'rijimo</i>	<i>ɣa'varijimo</i>
<i>vu'altri</i>	<i>ša'riji</i>	<i>ɣava'riji</i>
<i>'lori i</i>	<i>ša'rija</i>	<i>ɣava'rija</i>
<i>'lore le</i>	<i>ša'rija</i>	<i>ɣava'rija</i>

	-ar	-er	-ir
	<i>kape'lar</i> 'zmotiti se'	<i>'bever</i> 'piti'	<i>brušto'lir</i> 'pražiti'
<i>mi</i>	<i>kapela'rija</i>	<i>beve'rija</i>	<i>bruštoli'rija</i>
<i>ti ti</i>	<i>kapela'rija</i>	<i>beve'rija</i>	<i>bruštoli'rija</i>
<i>lu el</i>	<i>kapela'rija</i>	<i>beve'rija</i>	<i>bruštoli'rija</i>
<i>'ela la</i>	<i>kapela'rija</i>	<i>beve'rija</i>	<i>bruštoli'rija</i>
<i>nu'altri</i>	<i>kapela'rijimo</i>	<i>beve'rijimo</i>	<i>bruštoli'rijimo</i>
<i>vu'altri</i>	<i>kapela'rija</i>	<i>beve'riji</i>	<i>bruštoli'riji</i>
<i>'lori i</i>	<i>kapela'rija</i>	<i>beve'rija</i>	<i>bruštoli'rija</i>
<i>'lore le</i>	<i>kapela'rija</i>	<i>beve'rija</i>	<i>bruštoli'rija</i>

3.12 Pretekli pogojnik

Pretekli pogojnik uporablja, ko opisujejo zadobna dejanja glede na neko preteklo dejanje, ki je opisano z imperfektom ali perfektom, na primer *'Elda ne ɣa 'dito ke ša'rija an'dada a Tri'ješte de su mo'rožo* 'Elda nam je povedala, da bo šla k zaročencu v Trst'.

Pretekli pogojnik je sestavljen iz pomožnega glagola *'ešer* 'biti' ali *ɣa'ver* 'imeti' v pogojniku in iz ustrezne oblike preteklega deležnika, na primer *ša'rija an'dada* 'bo šla', *ɣa'varija vu* 'bom/boš/bo imel'.

S tem glagolskim časom govorniki lahko opisujejo nerealne hipotetične dogodke, in sicer s poljubno izbiro preteklega pogojnika in predpreteklega konjunktiva v glavnem in/ali odvisnem stavku.

3.13 Velelnik

V preglednicah prilagamo velelniške (it. *imperativo*) oblike za drugo osebo ednine in množine pomožnih glagolov *'ešer* 'biti' in *ɣa'ver* 'imeti' ter za pravilne glagole na *-ar* (na primer *škan'par* 'zbežati'), *-er* (na primer *ž'me'ter* 'nehati') in *-ir* (na primer *ku'žir* 'šivati').

	<i>'ešer</i> 'biti'	<i>ɣa'ver</i> 'imeti'
<i>ti ti</i>	<i>'ši</i>	<i>'ɣabi</i>
<i>vu'altri</i>	<i>'še</i>	<i>ɣa've</i>

	<i>-ar</i>	<i>-er</i>	<i>-ir</i>
<i>ti ti</i>	<i>š'kanpa</i>	<i>ž'me'ti</i>	<i>'kuži</i>
<i>vu'altri</i>	<i>škan'pe</i>	<i>žme'te</i>	<i>ku'ži</i>

Primeri: *Iny'ruma k'wele ško'vase* 'Poberi tiste smeti', *Tasime un fja de pre'semo-lo pel šu'ɣeto* 'Nasekljaj mi nekaj peteršilja za omakico', *Verži el škatol'lon ko le bo'tile de vin* 'Odpri škatlo s steklenicami vina'.

3.14 Sedanji in pretekli gerundij

Miljski narečno govoreči uporabljajo tudi sedanji in pretekli gerundij. V preglednicah prilagamo oblike pomožnih glagolov *'ešer* 'biti' in *ɣa'ver* ter pravih glagolov na *-ar* (na primer *inyru'mando* 'pobirajoč'), *-er* (na primer *be'vendo* 'pijoč') in *-ir* (*dor'mindo* 'speč').

<i>'ešer</i> 'biti'	<i>ɣa'ver</i> 'imeti'
<i>'šendo</i>	<i>ɣa'vendo</i>

<i>-ar</i>	<i>-er</i>	<i>-ir</i>
<i>inyru'mando</i>	<i>be'vendo</i>	<i>dor'mindo</i>

Primeri: *El 'dindjo kami'nava fra le 'vide fa'sendo la 'roda e ser'kando de 'bakar l'uva* 'Puran je hodil med trtami tako, da je vozil kočijo in poskušal kljувati grozde', *Ma'nando ku'si te diventa'ra na ba'lana* 'Če boš tako (toliko) jedel/jedla, boš postal/postala kit'.

Pretekli gerundij je tvorjen s pomožnim glagolom *'ešer* 'biti' ali *γa'ver* 'imeti' v sedanjem gerundiju in s preteklim deležnikom, na primer *Šen'do par'tidi de bon'ora no γa'vemo pod'ešto šalu'tar ni'sun* 'Ker smo odpotovali zgodaj, nismo utegnili pozdraviti nikogar'.

4 SKLEP

Milje so istrsko mestece, v katerem domačini govorijo istrskobeneško narečje, ki sodi v beneško narečno skupino, natančneje v skupino kolonialnih beneških govorov. V članku Osnovna slovnica miljskega istrskobeneškega govora: od fonemskega sestava do zaimkov (Todorović 2019b) smo predstavili miljske foneme in nekatere oblikoslovne posebnosti, v pričujočem prispevku pa smo prikazali glagolske čase in izbrane glagolske oblike. Narečjeslovne podatke smo dobili med raziskavo, ki smo jo opravili v letu 2018.

Miljska istrobeneščina pozna štiri glagolske naklone in več glagolskih časov ter glagolskih oblik – sedanjik, sedanjik konjunktiva, prihodnjik, sestavljeni prihodnjik, perfekt, perfekt konjunktiva, imperfekt, imperfekt konjunktiva, predpreteklik, predpreteklik konjunktiva, sedanji pogojnik, pretekli pogojnik, velelnik, gerundij, pretekli gerundij.

Iz pridobljenega narečnega korpusa smo razbrali načine in pravila upovedovanja aktualnih, preteklih, prihodnjih in zunajčasovnih dogodkov ter preddobnih, zadobnih in istodobnih dejanj glede na neko osrednje dejanje.

Za vse glagolske čase in izbrane glagolske oblike smo določili spregatve pomožnih glagolov *'ešer* 'biti', *γa'ver* 'imeti' in pravih glagolov z nedoločniškimi končnicami *-ar*, *-er* in *-ir*; pri razlagi sestavljenih glagolskih časov smo poleg rabe prikazali tudi njihovo tvorbo. Vse razlage smo opremili z več primeri iz narečja.

Raziskava je pokazala, da so istrskobeneški načini upovedovanja podobni tistim, ki jih pozna knjižna italijanščina, izvzemši rabo vezalnega naklona. Narečni govorniki razmeroma redko uporabljajo sedanjik konjunktiva in perfekt konjunktiva, imperfekt konjunktiva in predpreteklik konjunktiva pa pogosto nadomeščajo s sedanjim in preteklim pogojnikom, predvsem pri tako imenovanem hipotetičnem dogodku, kjer – v popolnem nasprotju z italijansko slovnico – poljubno izbirajo konjunktiv in pogojnik tako v glavnem kot (tudi) odvisnem stavku.

VIRI IN LITERATURA

- Dardano – Trifone 2013** = Maurizio Dardano – Pietro Trifone, *Grammatica italiana con nozioni di linguistica*, Bologna: Zanichelli, 2013.
- Filipi 1993** = Goran Filipi, Istriotski jezikovni otoki v Istri, *Annales: series historia et sociologia* 11 (1993), 275–284.
- Folena 1968–1970** = Gianfranco Folena, Introduzione al veneziano »de là da mar«, *Bollettino dell'Atlante linguistico mediterraneo*, 10–12 (1968–1970), 331–376.
- Todorović 2016** = Suzana Todorović, *Narečje v Kopru, Izoli in Piranu*, Koper: Libris, 2016.
- Todorović 2017** = Suzana Todorović, *Narečna raznolikost v okolici Kopra*, Koper: Libris, 2017.
- Todorović 2018** = Suzana Todorović, *Raznovrstnost narečnih govorov na Koprskem*, Koper: Libris, 2018.
- Todorović 2019a** = Suzana Todorović, *Istrobeneščina v krogu drugih jezikov in govorov v slovenskih obmorskih krajih*, Koper: Libris, 2019.
- Todorović 2019b** = Suzana Todorović, Osnovna slovnica miljskega istrskobeneškega govora: do fonemskega sestava do zaimkov, *Jezikoslovni zapiski* 25.2 (2019), 97–111.
- Zamboni 1979** = Alberto Zamboni, *Le caratteristiche essenziali dei dialetti veneti: guida ai dialetti veneti*, ur. Manlio Cortelazzo, Padova: Cleup, 1979.

SUMMARY

A Short Grammar of the Muggia Vernacular: Verb Tenses and Selected Verb Forms

This article presents the verb forms that speakers of the Muggia Istrian-Venetian dialect use in everyday communication. The material for presenting this segment of the Muggia dialect grammar was obtained through a dialectological study conducted in 2018. Presented are the conjugations of the auxiliary verbs *'ešer* 'be' and *'a'ver* 'have' for individual forms of verbalization and the conjugation patterns for regular verbs ending in *-ar*, *-er*, and *-ir*. The rules for using the Muggia dialect verb forms are similar to those dictated by Italian grammar, except for the subjunctive and conditional, especially in relation to hypothetical events.

The study showed that the Istria-Venetian forms of verbalization are similar to those in standard Italian, except for the use of the subjunctive. Dialect speakers use the present and the perfect subjunctive relatively rarely, and they often replace the imperfect and past perfect subjunctive with the present and past conditional, especially for hypothetical events.